

УДК 371.14:373.3

Віталія Примакова, викладач кафедри теорії і методики виховної роботи, аспірант
Південноукраїнського регіонального інституту
післядипломної освіти педагогічних кадрів,
м. Херсон

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті йдеться про важливість інтеграції навчальних дисциплін в організації навчально-виховного процесу початкової школи як необхідної умови формування наукової картини світу молодших школярів.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, інтегрована діяльність.

Постановка проблеми. Людина пізнає навколишній світ протягом всього життя. Картина світу, яка утворюється в результаті такого пізнання, є підґрунтям і суттєвим компонентом її світогляду. Відтак, надзвичайно важливо, щоб формувалася ця картина на засадах наукових знань, з урахуванням закономірностей розвитку природи, науки, суспільства. Щоб сприяти формуванню наукової картини світу школяра, педагогам треба забезпечити створення і реалізацію багатьох важливих умов, однією з яких є інтеграція навчальних дисциплін у початковій школі.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему інтеграції в різні часи досліджували науковці та педагоги. Важливість реалізації інтегрованого підходу до навчання неодноразово відзначали основоположники педагогіки Й. Гербарт, А. Дістервег, Я. Коменський, Г. Песталоцці, К. Ушинський. Про переваги інтегрованого навчання писали сучасні науковці В. Сидоренко, А. Степанюк та ін. Психологічні основи процесу інтеграції в системі шкільного навчання визначили Л. Виготський, В. Давидов, Ю. Самарін та інші. Характеристику інтеграційним процесам у професійно-технічній школі дали у своїх дослідженнях Р. Гуревич, І. Козловська. Обґрунтували роль та місце інтеграції у формуванні світогляду та картини світу людини науковці С. Гончаренко, В. Кузьменко, С. Якименко. Сутність інтеграції, як цілісного впливу на становлення особистості розглядали у своїх працях дослідники О. Алексєєнко, І. Бех, М. Вашуленко, В. Тименко та інші. М. Іванчук обґрунтувала і розкрила особистісно-розвивальний потенціал інтегрованого підходу до навчання молодших школярів. Інтеграцію знань про людину і світ та змісту освіти у природничо-математичних науках початкової школи

висвітлено у дослідженнях Н. Бібік, К. Гузя, В. Ільченко, Н. Коваль, О. Савченко та інших. Разом з цим, велика кількість досліджень на зазначену тему вимагає систематизації та конкретизації матеріалу про інтеграцію навчальних дисциплін як умови формування наукової картини світу молодших школярів.

Отже, **мета статті:** на основі аналізу праць науковців обґрунтувати важливість забезпечення у початковій школі інтеграції навчальних дисциплін як необхідної умови формування наукової картини світу молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи наукову картину світу як компонент світогляду, який відображає цілісну систему уявлень про загальні властивості та закономірності природи, формується в результаті філософського узагальнення, синтезу раціонально-теоретичного і чуттєво-емпіричного знання, В. Кузьменко наголошує на необхідності організації інтегрованого навчання, впровадження інтегрованих курсів та інтегрованих предметів з метою її формування [1].

Наукова картина світу, на думку Ю. Лапіної, є результатом синтезу знань з різних наук, що містить у собі загальні уявлення про світ, які змінюються відповідно до змін протягом історичного розвитку [2]. Відтак, для створення таких уявлень педагогу важливо зосередитися на організації навчально-виховного процесу, який би забезпечував потребу в систематизації, узагальненні та практичному застосуванні знань школярами. Чи здатна забезпечити ці потреби інтеграція навчальних дисциплін у початковій школі?

Щоб дати відповідь на це питання, розглянемо сутність поняття “інтеграція”, “інтегроване навчання”, “інтегрована діяльність”.

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Інтеграція навчальних предметів поступово стає закономірним явищем сучасної освіти, хоч це поняття з'явилося ще у XVII столітті, коли використовувалося лише у математиці, як пропильне диференціації. Як зазначає В. Кузьменко, сьогодні її розуміють як “стан взаємозв'язків окремих взаємодиференційованих частин та функцій системи, організму в єдине ціле, і як процес, який веде до такого стану” [3, 35]. У свою чергу, М. Берулава визначає інтеграцію як “процес і результат взаємодії окремих дисциплін чи їх циклів, які приводять до вдосконалення навчально-виховного процесу” [4, 53]. На думку дослідниці І. Козловської, інтеграція є засобом переходу певної сукупності елементів у нову якість і базується на поєднанні об'єктивно існуючих між елементами зв'язків [5]. Виходячи із вищезазначеного ізважаючи на те, що в результаті даного процесу в учнів утворюються якісно нові узагальнені знання та цілісні уявлення про світ, можемо зробити висновок, що за умови правильної організації інтеграційного навчання в початковій ланці освіти, забезпечуються сприятливі умови для формування наукової картини світу молодших школярів.

Підінтегрованим підходом до навчання М. Іванчук розуміє системну організацію дидактичного процесу, яка включає всі компоненти цього процесу і, насамперед, суб'єктів педагогічної взаємодії, “орієнтуючи їх на продуктивний розвиток особистості дитини, підвищення її розвивального потенціалу та соціально-психологічної адаптації в сучасному динамічному суспільстві” [6, 307]. Висловлюючи ідеї інтеграційного підходу до навчання, ще К. Ушинський вказував на важливість озброєння учнів знаннями про основні закони людської природи. У своїх працях видатний педагог неодноразово підкреслював роль інтегрованих курсів для формування світогляду [7, 72]. Визначаючи цілісність основною характеристикою інтегрованого підходу, І. Бех підкреслює, що інтеграція є важливою умовою сучасної науки і цивілізації в цілому. Науковець також наголошує, що інтеграція, яка “вимагає об'єднання у єдине ціле частин та елементів, вважається необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого можливо створити в учнів цілісну картину світу” [8, 5]. Важливою для нашого дослідження є думка М. Іванчук про те, що втілення в освітню практику інтегрованого підходу створює сприятливі умови для формування цілісної картини світу, організації спільної творчості учителя і учня. Ми згодні з дослідницею, що інтегроване навчання, дає свободу вибору теми і змісту уроку, методів,

прийомів і засобів, які використовуються в організації навчання учнів початкових класів. Цей вибір залежить від навчальної, виховної та розвивальної мети кожного уроку, від завдань, які ставить учитель перед собою і школярами. В умовах інтегрованого підходу процес навчання сприяє активізації індивідуального особистісного розвитку дитини, здатності свідомо і цілісно пізнавати оточуючий світ, у його багатогранності, динамічності, системі закономірностей [9]. Інтегровані уроки містять елементи творчої, пошукової діяльності, що робить процес пізнання ефективним, сприяє оптимізації навчального процесу та розвитку мислення учнів. На таких уроках відбувається також активізація і розвиток мовлення, уваги, пам'яті, самостійності, спостережливості у молодших школярів, які забезпечують цілісне сприйняття світу та є важливими чинниками формування наукової картини світу дітей.

Особливою формою навчальної діяльності молодших школярів є інтегрована діяльність. Як зазначає М. Іванчук, її компоненти характеризуються сукупністю цілей, мотивів, методів, що добираються з урахуванням взаємозв'язків та силою взаємодії учасників цієї діяльності [9]. Ми погоджуємося з думкою дослідниці про те, що всі ці ознаки активізують формування цілісної картини світу дитини. У процесі інтегрованої діяльності поглиблюються знання учнів про навколишній світ, збагачується їх пізнавальний досвід, відбувається особистісний розвиток кожного школяра. Звичайно, цьому сприяє добір відповідних форм, методів і прийомів роботи, які передбачають організацію цілісної навчально-пізнавальної діяльності.

У зв'язку з цим, важливою для нашого дослідження є думка В. Кузьменка про те, що одним із шляхів формування у школярів узагальненої системи поглядів і переконань є широке використання у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи інтегрованих навчальних курсів. Науковець зазначає, що їх створення дає можливість ефективно формувати цілісну наукову картину світу та використовувати набуті знання у практичній діяльності [10]. Такі курси представлені сьогодні у навчальних програмах початкової школи.

Розглядаючи можливості інтеграції багатокомпонентного змісту початкової освіти, сучасними науковцями останнім часом було розроблено новий зміст навчального матеріалу, що відображено у програмах інтегрованих курсів. Серед них “Трудове навчання: технічна і художня праця” (автори програми В. Тищенко, В. Вдовченко,

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

І. Веремійчик, Н. Котелянець). Цей курс містить великі можливості для створення системи світоглядних уявлень молодших школярів. У пояснювальній записці рекомендовано проводити дні художньо-технічної творчості, під час проведення яких “невербальні предмети інтегруються з трудовим навчанням: технічною і художньою працею” [11, 203]. Для забезпечення пропедевтики інформаційної культури у структурі програми виокремлено інтеграцію з іншими навчальними предметами за спільною темою. Як наголошують автори програми, “учителю надається право вибору інтегрованих занять за спільною темою з художньої праці або звичайного уроку за однією конкретною темою з технічної праці” [11, 204]. Організація саме такої діяльності сприятиме формуванню у молодших школярів системи уявлень про оточуючий світ та їх наукової картини світу.

Автори програми пропонують також серію посібників для учителів початкових класів, що допоможуть у розробці інтегрованих уроків “ДІТЯМ: дизайн – інформатика – технологія – мистецтво”.

На формування природничо-наукової картини світу спрямована програма інтегрованого курсу “Я і Україна” для учнів 1 – 2 класів (автори програми Н. Бібік, Т. Байбара, Н. Коваль), мета створення якої – сприяння формуванню в учнів потреби до пізнання світу і людини в ньому як біологічної істоти. Для інтегрованого курсу створені програма, підручники, рекомендації до їх використання. Одним із головних завдань предмету є “формування в учнів уявлення та поняття про цілісність світу, природне та соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства” [11, 246]. В. Ільченко, К. Гуз пропонують інтегрований курс “Я і Україна. Довкілля”, мета якого: формування в учнів відповідно до вікових особливостей, цілісності знань про довкілля і людину як його невід’ємну складову; розвиток цілісності мислення, пізнавальної активності, мотивації до навчання, комунікативності молодших школярів. Пріоритетне завдання курсу: “Засвоєння учнями системи знань про середовище, життя та людину як невід’ємну складову її природного, суспільного, зміненого людиною довкілля” [11, 277]. Обидва курси передбачають формування у процесі навчання уявлення та поняття про цілісність світу (цілісності знань про довкілля) у молодших школярів, отже, спрямовані на формування у них цілісної наукової картини світу. Для запровадження курсів створені підручники, зошити з друкованою основою, рекомендації до їх використання. На

жаль, означені інтегровані курси охоплюють зміст не всіх навчальних дисциплін. Програми інтегрованих курсів з інших навчальних предметів на сьогоднішній день відсутні, тому отримання інтегрованих знань в ході їх вивчення є результатом особистої творчості окремих учителів.

Висновки з даного дослідження. Отже, дослідження, присвячені даній проблемі, висвітлюють можливості інтеграції в оптимізації навчально-виховного процесу, у пізнанні явищ природи, науки, суспільства, закономірностей їх розвитку. Розглянувши погляди педагогів і філософів минулого і сучасних науковців на дану проблему, можемо з’ясувати, що вона визначною мірою впливає на створення світоглядних уявлень учнів, розуміння ними взаємозв’язків у природі, суспільстві, сучасному житті. Проаналізувавши вищезазначене, можемо зробити висновок про важливість інтеграції навчальних дисциплін у формуванні наукової картини світу молодших школярів.

Перспективи подальших розвідок. Однак, до такої роботи педагог повинен бути добре підготовленим. Надзвичайно важливо, щоб учитель володів знаннями про принципи реалізації та особливості використання інтеграційного підходу в практиці роботи початкової школи, забезпечити мотивацію вчителів до такої роботи, спрямувати їх на оволодіння інноваційними технологіями, відповідними методами і прийомами роботи на уроках, що дозволять зробити процес організації інтегрованого навчання більш ефективним. Відтак, подальшого розгляду потребують питання організації інтеграційної діяльності в початковій школі, підготовки фахівців до такої роботи у вищих навчальних закладах та у системі післядипломної освіти.

1. Берулава М.Н. Проблемы дидактической интеграции естественнонаучных и профессионально-технических дисциплин в профтехучилищах // Новые исследования в пед. науках. – 1988. – №1. – С. 52 – 54.

2. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. – 2002. – №5. – С. 5 – 6.

3. Іванчук М.Г. Основні фактори інтегрованого підходу до організації навчання у початковій школі // Психологія: Зб. наукових праць. – К.: КПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – Вип. 11. – С. 306 – 312.

4. Іванчук М.Г. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10 – 13.

5. Козловська І.М. Теоретичні та методичні

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дис. ...доктора пед.наук: 13.00.04 / Козловська Ірина Миколаївна. – К., 2001. – 464 с.

6. Кузьменко В.В. Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення: [монографія]. – Херсон: РІПО, 2007. – 600 с.

7. Кузьменко В.В. Історичний розвиток інтеграційних процесів в освіті як чинник змін у формуванні наукової картини світу школярів // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – Випуск 47. – С. 34 – 39.

8. Кузьменко В.В. Інтегровані навчальні

курси як засіб формування наукового світогляду // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – Вип.34. – С. 47 – 51.

9. Лапина Ю.В. Представления о научной картине мира как методологическая основа совершенствования профессиональной культуры учителя химии // Наука и школа. – 2008. – №5. – С. 42 – 44 (80 с.)

10. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 4 класи. – К.: “Початкова школа”. – 2006. – 432 с.

11. Ушинський К.Д. Твори в шести томах / К. Ушинський. – К.: Рад. школа, 1954. – Т. 2. – С. 72.

Стаття надійшла до редакції 23.12.2008

V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V
2 2

*Котилася писаночка згори на долину,
Прикотилась прямисінько до нас у гостину,
А за нею йде Великдень, несе білу паску,
Дзвонить в дзвони, всім дарує радощі і ласку.
Відчиняймо воротонька, гостоньків вітаймо,
Христос Воскрес! Усі разом мерщій заспіваймо.*

V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V
2 2

ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ “МОЛОДЬ І РИНОК”

1.Приймаються одноосібні статті (співавтори). Текст обсягом 6 – 10 друкованих сторінок із двома-трьома ілюстраціями (рисунками, фотографіями). У статтях повинно бути чітко і стисло, без зайвих математичних формул, викладено те нове та оригінальне, що досягнуто авторами в їх практичній діяльності. Потрібно уникати повторів, зайвих подробиць та загальновідомих положень, на які можна посилатися, вказуючи відповідний номер у списку літератури, що додається.

2.Рукопис статті надсилається у одному примірнику (обов'язково перший), надрукованих через півтора інтервали на одній сторінці стандартного паперу, з пронумерованими сторінками.

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ:

- УДК;
- ключові слова;
- анотація статті на окремій сторінці у одному примірнику українською мовою (у випадку подання статті російською, польською чи іншими мовами, додається анотація на мові оригіналу статті та українською мовою);
- рисунки, фотографії з підписаними підписами;
- список літератури, оформлений у відповідності з діючим ДСТ-ом (за абеткою; у тексті в дужках позначається позиція та сторінка [3, 47]);
- відомості про автора (авторська картка: прізвище, ім'я та по-батькові, посада, місце праці, вчений ступінь, наукове звання, адреса (службова, домашня), телефони).

3. До статей додається рекомендація кафедри (відділу) установи, де автор працює, і рецензія доктора чи кандидата наук; для статей докторів та кандидатів наук рецензій не потрібно.

4. Таблиці повинні мати назви та порядковий номер. Одночасне використання таблиць та графіків для пояснення одних і тих же положень не рекомендується.

5. Статті підписуються всіма авторами із зазначенням домашньої адреси, номерів домашнього та службового телефонів автора, який буде листуватися з редакцією з приводу цієї статті.

Редколегія відхиляє статті з порушенням цих вимог:

Відповідно до вимог ВАК України (Постанова №7-06. 1 від 15 січня 2003 р.) необхідно дотримуватися таких елементів написання статей: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями, аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття; формування цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Сфера розповсюдження та категорія читачів:

- загальнодержавна, зарубіжна;
- викладачі університетів, ВНЗ всіх рівнів акредитації, студенти, аспіранти, науковці, спеціалісти, які підвищують свої професійні компетенції в галузі освіти та педагогічних наук.

Програмні цілі (основні принципи) або тематична спрямованість:

Ознайомлення із питаннями наукових досліджень педагогіки, ринкової економіки, інфраструктури ринку, історії, філософії, психології, формування професійних компетенцій у студентів ВНЗ, організації навчального процесу, використання інформаційних технологій у навчанні, виховання учнівської молоді та студентства у високих християнських цінностях і моральних та культурних засадах, української та романо-германської філології, тощо.

Головний редактор Мирон Вачевський
Комп'ютерний набір та верстка Іван Василюк
Технічний редактор Михайло Примаченко
Коректор Лариса Лесишин
Художнє оформлення Христина Стасик